

Ze sbírky KONCERT NA OSTROVĚ Jaroslav Seifert

A teď se usmívejte!
 Nebe, peklo, ráj,
to není tajemství, to je jen dětská hra,
 nic horšího,
a při hře skáčou děti do čtverců,
kam padne kamínek.
Když mělo pršet, páchly kanály.

Já jsem ji také hrával,
 avšak sníh a déšť
dost brzy rozmáčely moje nebe.
Proč také kropívali ulice?

Polokruh na konci byl ráj,
kde bylo peklo, už jsem zapomněl.
 Ale i peklo bylo.
Však v kapkách dešťů
třpytíval se svět
a sníh byl ještě krásnější než dnes.

Jednou jsem na té dlažbě našel
zabitou ženu.
 Byl advent, časně po ránu,
kdy v kostele se zpívá Rorate,
a někde za rohem vonělo jehličí.

Držela v ruce prázdnou kabelku
 a kousek dál
ležela pudřenka s rozbitým zrcátkem.

Rorate coeli! Ten, kdo rval z ní šat,
roztrh jí blůzu.

 Rorate coeli desuper!
Studeně přšelo
a oblouková lampa kolíbala
 svůj mokrý stín.

Pak ukryli tu mrtvou pod plachtu.

(1)

Lyrický subjekt zde promlouvá ke čtenáři (JÁ-TY), celá strofa se drží v přítomnosti, mluví o čase konstantním, o neměnném stavu věcí, triviálnosti smrti. Teprve poslední verš přechází do minulého času, téměř do stavu vyprávění. Do posledního verše se pohybujeme v prostoru neurčitém, ten nás pak přesune formou kanálů do města.

*„A teď se usmívejte!
Nebe, peklo, ráj,
to není tajemství, to je jen dětská hra,
nic horšího,“*

Báseň neztrácí čas a hned v prvních verších jasně určuje pravidla své hry. Banálnost smrti je zde názorně předvedena. Usmívejte se, vždyť jde o pouhou dětskou hru! Nebe, peklo i ráj, všechny tři spojené právě se smrtí, nejsou přece ničím, čím bychom si měli lámat hlavu!

*a při hře skáčou děti do čtverců,
kam padne kamínek.*

V hodů kamínkem můžeme spatřit jistou nahodilost, s jakou si smrt vybírá své další oběti. Další čtverce, na které skočí. Jako ty děti hrající onu dětskou hru nebe, ráje a pekla.

Když mělo pršet, páchly kanály.

Zde vidíme velmi silný kontrast – z motivů dětských her přímo ke kanálu. Skutečná smrt k nám na chvíli promlouvá. Ta, která není o ráji nebo pekle. Ta, která páchne, která je vulgární.

(2)

Lyrický subjekt i nadále mluví se čtenářem, prakticky vyprávěcím stylem. Zároveň si ponechává čas minulý, který navodil poslední verš první strofy, nyní ale zasazený ještě dále do minulosti. Motiv dětských her nám tu ve spojení s lyrickým subjektem, který vystupuje spíše jako starší muž (tak jako tou dobou Seifert byl), evokuje skok do dávného dětství, přestože jde z velké části o metaforu. Verše nás přemístí ují na dětské hřiště uprostřed města, pokryté břečkou roztékajícího se sněhu.

*Já jsem ji také hrával,
I lyrický subjekt bral smrt za pouhou hru. I on ji bral jako banalitu.*

*avšak sníh a déšť
dost brzy rozmáčely moje nebe.*

Živly neštěstí a chmurného počasí, živly chladu signalizují příchod změny v životě člověka, kdy se smrtí poprvé opravdu střetne. Kdy rozmáčí jeho nebe, blažený stav zdánlivé věčnosti. Všichni jsme to zažili, když kolem nás poprvé někdo zahynul.

Proč také kropívali silnice?

Připravovali nás na to, aby sníh brzy roztál, kropívali nás. A teď konečně nadešla ta chvíle.

(3)

V rámci třetí strofy se příliš mnoho nemění. Stále je nám vyprávěno cosi z dávné minulosti, stále jsme na jakémsi hřišti, je chladno, snad cítíme, že se stmívá. V této scénérii nalézáme jistý klid na duši, naivitu nedospělého pohledu na svět, který si nostalgicky spojujeme s dětstvím.

*Polokruh na konci byl ráj,
kde bylo peklo, už jsem zapomněl.
Ale i peklo bylo.*

Vždy si více pamatujeme šťastné chvíle. Když ztratíme milovanou osobu, vždy o nich mluvíme v dobrém, myslíme na momenty plné štěstí. To je náš polokruh na konci, to je náš ráj. Víme, že i člověk, jenž nás opustil, nebyl perfektní, snad jsme se hádali, snad jsme vždy nebyli se vším za jedno, to je naše peklo. To si ale nepamatujeme, byť víme, že bylo.

*Však v kapkách dešťů
třpytával se svět
a sníh byl ještě krásnější než dnes.*

Zde k nám ze všeho nejvíc promlouvá ona čistá naivita světa před smrtí, kdy ještě byla pouhou dětskou hrou, než déšť a sníh všechno rozmočily. Zde právě tyto dva elementy vystupují naopak jako symboly štěstí a údivu. Vodu ve formě deště či sněhu můžeme chápat také jako symbol koloběhu života. Voda se vypařuje – umírá –, aby opět padala dolů v novém životě. A stejně jako svůj cyklus opakuje voda sama, dovoluje tím i ostatním – živočichům, rostlinám – jejich existenci. Stejně tak může i život vzít. V mrazivé vánici nebo ničivé potopě. Zde ale není ničím z toho. Je neposkvrněná smrtí a pro oko naivního diváka je překrásnou.

(4)

Zdánlivě se v čase posouváme o něco kupředu, přesto zůstáváme v minulosti. Přibývá konkrétní čas adventního rána, blízko Vánocům. Jsme stále ve městě, tentokrát se zdá být reálnějším, méně zahaleným metaforou.

*Jednou jsem na té dlažbě našel
zabitou ženu.*

Lyrický subjekt nás okamžitě přesouvá do tvrdé reality, do světa smrti v její nejčistší formě. Žena leží na dlažbě, téměř se nabízí, že na té samé dlažbě, na které děti hrají panáka. Tím se vracíme zpět k metafoře o házení kamínků. Teď dopadl na čtverec s touto ženou.

*Byl advent, časně po ránu,
kdy v kostele se zpívá Rorate,
a někde za rohem vonělo jehličí.*

Čas pohody, jakým by měl být advent, je poskvrněn smrtí. Roráty v kostele pochopitelně doplňuje časové zasazení – adventní ráno. Vůně jehličí nás vtahuje do ruchu předvánočního města, snad k obchůdku, květinářství, které má před vchodem vystavené věnce. V té vši radosti leží na dlažbě mrtvá žena. Vše kolem ní pokračuje, jako by se její život nezastavil. V kostele se stále zpívá, za rohem stále voní jehličí.

(5)

Čas je zde zpomalený, zaměřujeme se na detaily prožitého traumatu. Zažíváme jakési zaostření, velmi rozdílné od obecného počátku básně hovořícího o stavu věčném. Nyní nám lyrický subjekt zprostředkovává jeden jediný okamžik.

*Držela v ruce prázdnou kabelku
a kousek dál
ležela pudřenka s rozbitým zrcátkem.*

Tato strofa nám, jak se zdá, primárně předestírá kontext smrti, která proběhla. Žena byla oloupena. Zda před nebo po smrti není známo, obě varianty ale opět ukazují na absurditu lehkosti, s jakou k smrti přistupujeme, kontrastující se zničující tíhou nalezení mrtvolky „jednou ráno“. Byla okrádána, bránila se a zabili ji, jen aby se jí dostali do tašky? Nebo ji někdo našel a prostě ji okradl?

(6)

Přichází zvolání spojené s pohledem do minulosti. Okamžik se přesouvá do předchozího večera, retrospektivně sledujeme, jak k smrti mohlo dojít.

Rorate coeli!

Výkřik pochází z Roráty Panně Marii. *Rorate coeli desuper et nubes pluant iustum: aperiatur terra, et germinet Salvatorem.* (Rosu dejte, nebesa shůry, a oblaka pršte spravedlivého! Otevři se, země, a vydej Spasitele!) Groteskně tak lyrický subjekt propojuje mrtvou ženu s Pannou Marií dávající život Kristovi stejně jako se scénou na pozadí jejího nalezení o adventním ránu. Frázi „rosu dejte“ si také můžeme spojit s faktem, že mrtvola zde pravděpodobně leží dost dlouho na to, aby na ni padla rosa.

*Ten, kdo rval z ní šat,
roztrh jí blůzu.*

Finální odpověď na otázku, kterou jsme si pokládali. Někdo ji zabil během loupeže. Co víc, žena byla zostuzena během svého zoufalého boje o život, rosa nyní padá na její hanbu, na to, co zbylo z její snahy.

(7)

Vracíme se zpět k přímému odhalení z pohledu lyrického subjektu. Odstupujeme od příběhu ženy a vstupujeme opět do příběhu dítěte, jehož život se teď drasticky mění.

Rorate coeli desuper!

Rosu dejte, nebesa. Opět nalézáme propojení s Roráty, téměř ji můžeme slyšet v pozadí, jak slabě zní z uzavřeného kostela, zatímco nálezce mrtvoly stojí venku, mimo svátost adventu a přece jí neustále obklopen.

*Studeně pršelo
a oblouková lampa kolíbala
svůj mokrý stín.*

Chlad, déšť, ponurost a kolébající se stín – okamžik se nám jeví věčným, jsme obtěžkáni silou okamžiku jako pomyslným deštěm. Opět se tak vracíme k verši o páchnoucích kanálech. Ke smrti v nejčistší formě.

(8)

Pak ukryli tu mrtvou pod plachtu.

Poslední verš s sebou nese nesmírnou tíhu, navrací nás totiž do světa, kde je smrt banalitou, kde jsou ráj, nebe a peklo jen dětskou hrou. Zakryli její tělo a svět by najednou měl být opět jako dřív, pokračovat dál. Stále je advent, stále za rohem voní jehličí, stále slyšíme Rorátu a žena, která bojovala o svůj život, která byla ponechána na dlažbě na pospas přírodním živlům, nyní jako by ani neexistovala. Ale my víme. A její objevitel ví také.

Báseň ze sbírky *Koncert na ostrově* je krásnou ukázkou pozdní Seifertovy tvorby. Tato sbírka, spolu se sbírkou *Morový sloup* – obě vydané poté, co se po zotavení vrátil jako starý muž zpět ke tvorbě – ukazuje pozoruhodný vztah básníka se smrtí. Cítí, že mu dýchá na krk. Všichni kolem něj umírají. Báseň vybraná pro tento rozbor je perfektní ukázkou. Hovoří o samozřejmosti, s jakou ke smrti přistupujeme, o jisté absurdní banalitě – o mrtvole, kterou můžeme jednoduše přikrýt. Spolu s tím také mluví o změně pohledu na smrt, právě takové, kterou autor sám prožíval. Navozuje nám tak pocit mírného pobouření, smutku, a zejména úcty.

- budiž, několik vnímavých postřehů
- poněkud zmatek kolem subjektů

- občas nějaké vágnosti (hlavně „rychlá“ adjektiva)